

พิธีไหว้ครูหมอลำใต้

โดย

นาย อรรฐาเมษฐ์

ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๓

พิธีไหว้ครูหมอไต

เรณู อรรฐาเมษฐ์
นงนุช จันทราภย์
เรณู วิชาศิลป์

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง "Preliminary Study for the Comparison Culture and Societies of the Tai(Thai) Speaking Groups in Northern Thailand, Shan State of Burma and Assam State of India."

ซึ่งมีคณะวิจัยร่วมกัน ๕ คน เนื่องจากโครงการวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเพื่อให้ได้ภาพรวมในเชิงสังคมนวัฒนธรรมของชุมชนไทยใหญ่ในหมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งเลือกเป็นตัวแทนของชุมชนไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงประกอบด้วยผู้มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะทางในสาขาวิชาต่าง ๆ กัน อาทิเช่น อาจารย์มลาคราย รมิตานนท์ ซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยา และเป็นหัวหน้าโครงการนี้ อาจารย์อนันต์ กาญจนพันธุ์ นักประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และมานุษยวิทยา อาจารย์วิระดา สมสวัสดิ์ ผู้ศึกษาทางด้านกฎหมายและสตรีศึกษา อาจารย์เรณู วิชาศิลป์ ผู้ศึกษาทางด้านภาษาตะวันออกโดยเฉพาะภาษาไทยอาหม อาจารย์นงนุช จันทราภย์ ผู้ศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์ โดยเฉพาะชุมชนไทหย่า และเรณู อรรฐาเมษฐ์ ศึกษาทางด้านวรรณกรรมไทยและคติชนวิทยา

พิธีไหว้ครูหมอไตเป็นพิธีกรรมอันหนึ่งที่ไ้คงมาในหมู่บ้านที่เลือกศึกษา และที่นี่เป็นศูนย์รวมของชุมชนชาวไทยใหญ่ ในการจัดประเพณีนี้ทุก ๆ ปี นับตั้งแต่มีการจัดประเพณีไหว้ครูหมอไตในประเทศไทยเป็นต้นมา ชาวไทยใหญ่เรียกประเพณีนี้ว่า "วันครูหมอไต" ในวันที่ชาวไทยใหญ่ในประเทศไทยจะบอกกล่าวกันมาร่วมพิธีอย่างพร้อมเพรียง โดยเฉพาะผู้มีความรู้และมีความคิดอ่านระดับหัวหน้าชุมชนจะมาร่วมกันประกอบพิธียกย่องครูหมอไต ความเป็นมาของพิธีไหว้ครูหมอไตมีความสัมพันธ์ทั้งด้านปริมาตรคติ ประวัติศาสตร์ของการถ่ายทอดขนบการทางสังคม (Socialization) และเบื้องหลังทางการ เมืองของชนชาติไท

แนวคิดพื้นฐานของการวิจัย

ชุมชนไทยใหญ่ในหมู่บ้านที่ไปศึกษานี้เป็นชุมชนที่มีลักษณะของหมู่บ้านที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นกระจุกและอพยพมาจากรัฐฉานในประเทศพม่าในเวลาไม่นานนัก คือในช่วงเริ่มค้น เมื่อ ประมาณ ๓๐ ปีที่แล้ว อพยพมาจากแม่สาย ๗ ครอบครัวมีสมาชิกประมาณ ๕๐ คน ก่อนจะมาอยู่ แม่สายอพยพมาจากรัฐฉานในพม่า มีหลายกลุ่มหลายพวก หลังจากนั้นคนที่รู้จักคุ้นเคยกันจาก อำเภอฝาง อำเภอเชียงดาว ไปสมทบ และคนจากรัฐฉานในพม่าก็ยังเดินทาง เขาออกและอพยพเข้ามาอาศัยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ กระแสความเคลื่อนไหวของกลุ่มชนเผ่าจะสะกดและชะงักลงเมื่อไม่นานมานี้ คือประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เมื่อมีนโยบายทางการเมืองของประเทศไทย เข้มงวดกับผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณชายขอบของประเทศไทยและประเทศพม่าแห่งนี้ ภัยภูมิหลังของประชากรดังกล่าวมานี้ จึงเป็นที่น่าสนใจว่าท่ามกลางบริบททางสังคมอันใหม่ ชนชาติไทยใหญ่เขาจะเกิดการปรับเปลี่ยน ขบวนการทางสังคมวัฒนธรรมของเขาให้เข้ากับเทคโนโลยี ระบบนิเวศน์วิทยาใหม่ เศรษฐกิจ การเผชิญหน้ากับคนในสันติ ตลอดจนการจัดตั้งหน่วยของสังคม ในการบริหารชุมชนและความคงอยู่ ของสังคมวัฒนธรรมไทยใหญ่ในผืนแผ่นดินใหญ่ได้อย่างไร

ประเพณีที่โล่งคังของชาวไทยที่รู้จักกันในประเทศไทยมีหลายประเพณี เช่น ปอยส่างลอง จองพารา และประเพณียกของครุหม่อโต แต่ประเทศอื่น ๆ ดูเหมือนจะมีแก่นสารที่เฉพาะเจาะจงเกินไปอย่างน้อยก็เป็นประเพณีที่เน้นในการถ่ายทอดคุณธรรมทางศาสนา แต่ประเพณีครุหม่อโต นอกจากจะเป็นประเพณีที่สะท้อนคุณธรรมที่สอดคล้องกับการร่วมพลังทางการเมือง ยับเสียดคุณธรรมที่มีคุณค่าทางศีลธรรม คือ ความกตัญญู อันเป็นการตอบสนองการปกครองที่ประชาชนยังไม่อาจเข้าถึงภาวะเสรีไม่ว่าจะเป็นระบอบปัจเจกบุคคลหรือระบอบสังคมของชนกลุ่มน้อย และยังปลอดภัยจากการผูกขาดทางศาสนาซึ่งหมายถึงโอกาสในการที่จะร่วมพลังได้มากขึ้นกว่าการใช้เงื่อนไขทางศาสนาเพียงอย่างเดียว ดังนั้นกลุ่มศึกษาวิจัยกลุ่มนี้จึงจุดประเด็นความสนใจว่า การศึกษาพิธีไหว้ครุหม่อโต จะสามารถนำไปสู่การศึกษาในมิติอื่น ๆ ของชาวไทยใหญ่ อันได้แก่การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางนิเวศน์วิทยาใหม่ เทคโนโลยีในการผลิต และสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจโครงสร้างทางสังคมของชาวไทยใหญ่ ที่อพยพ เข้ามานี้อันได้แก่ กลุ่มทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา ระบบเครือญาติ สุขภาพอนามัย ความสัมพันธ์กับชนกลุ่มใหญ่ ในพื้นที่ว่าจะมีลักษณะใด เป็นต้น

ข้อสรุปแนวทางการศึกษา จึงเลือกชุมชนไทยใหญ่ในหมู่บ้านนี้เป็นตัวแทนของคนไทยใหญ่ ที่อพยพจากรัฐฉานของประเทศพม่า การกลดลึกของความเชื่อ พิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมต่าง ๆ คงจะพบปรากฏการณ์จากพิธีไหว้ครูหมอลือ และจะก่อให้เกิดความเข้าใจชีวิต ของผู้คนชาวไทยใหญ่ในประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย (Conceptual Framwork)

การศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาทางมานุษยวิทยา โดยช่วงแรก นักวิจัยจะออกไปเก็บ ข้อมูลภาคสนามเป็นเวลา ๒ เดือน ด้วยการเข้าไปฝังตัวในหมู่บ้านเป็นเวลา ๑ เดือน เพื่อทำความเข้าใจ ถึงความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนนี้ รวมทั้งสามารถสื่อสารภาษาไทยใหญ่ได้รู้เรื่อง เพื่อจะเรียนรู้ภาพรวมอย่างกว้าง ๆ ของชุมชน วิธีการศึกษาระทำโดยสัมภาษณ์และสังเกต หลังจากนั้นจึงจัดกระทำข้อมูล แล้วจึงกลับไปตรวจสอบข้อมูลในหมู่บ้านเดิมซ้ำอีก ๒ เดือน เนื้อหาของ การวิจัยจะครอบคลุมหัวข้อต่อไปนี้

๑. สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ
๒. ระบบครอบครัว เครือญาติ
๓. ความสัมพันธ์ของคนในสังคมทั้งความสัมพันธ์ในเครือญาติ และความสัมพันธ์ ของกลุ่มทางสังคม
๔. การเมือง การปกครอง กฎหมายและจารีตประเพณี
๕. ความเชื่อศาสนา ประเพณี
๖. ต้นทุนการ ตลอดจนถึงกิจกรรมและศิลปะของชุมชน
๗. สุขภาพอนามัยและการป้องกันรักษา

ผลสรุปที่ได้รับ

เมื่อไปศึกษาในหมู่บ้าน โดยเริ่มสืบสาวข้อมูลทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์จากพิธี ไหว้ครูหมอลือ จึงได้พบว่าประเพณีไหว้ครูหมอลือนี้เป็นประเพณีที่ถูกสร้างขึ้น โดยเน้นเป้าหมายรอง

หรือการหน้าที่แฝง (latent function) ส่วนเป้าหมายหลักหรือการหน้าที่แสดง (manifest function) กลับกลายเป็นเป้าหมายรอง เมื่อประเพณีที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาใหม่ เมื่อเป็นดังนี้ สิ่งที่ได้พบคือ รูปแบบประเพณี คลอดถึงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ก็ไม่อาจสื่อถึงวิถีชีวิตของคนไทยใหญ่ที่แท้จริงได้ โดยเฉพาะวิถีชีวิตของชาวบ้าน (Folk Society) แม้กระทั่งอุดมการณ์ดั้งเดิมของพิธีกรรมนั้นก็เกือบจะลบเลือนไปในสำนึกของชุมชน ชาวบ้านคงมีส่วนในการเข้าขบวมแห่กรูหม่อ และสนุกสนานกับการละเล่นมหรสพต่าง ๆ แลกระนั้นก็มีส่วนบางอย่างที่อาจจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาอยู่บ้าง ได้แก่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่น ๆ ที่ถูกจัดมาบรรจุไว้ตลอดพิธีไหว้กรูหม่อไป ถึงแม้จะไม่สื่อถึงรูปแบบในการดำเนินชีวิตแก่ข้อใดแนวทางที่เป็นรูปแบบหนึ่ง เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องเก็บไปผสมผสานกับการหาข้อมูลในถิ่นอื่น ๆ ก่อไป สิ่งเหล่านี้ได้แก่ การแต่งกาย อาหาร การละเล่น ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นของดั้งเดิมของไทยใหญ่ ที่กล่าวมามิได้หมายความว่าพิธีไหว้กรูหม่อไปจะไร้ความหมายและไร้คุณค่าโดยสิ้นเชิง ในความเป็นจริงแล้ว การยกย่องกรูหม่อหรือการไหว้กรูหม่อเป็นค่านิยมที่ได้รับการยกย่องและประเมินคุณค่าไว้ในระดับสูง ในบทความนี้เพียงแต่ต้องการอธิบายว่าประเพณีที่ได้รับการผลิตใหม่ (Reproduction) ในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ดินแดนคนไทย และมันไม่อาจสื่อถึงตัวตนและวิถีชีวิตได้ทั้งหมด เมื่อเป้าหมายเชิงประการเดียวแปรเปลี่ยนไปมันจึงกระทบกระบวนการทั้งหมดที่ก่อตัวขึ้นเป็นประเพณี

กล่าวโดยสรุปว่ารูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีไทยใหญ่ ยังคงปรากฏอยู่ในประเพณีพิธีไหว้กรูหม่อไป แต่เนื้อหาได้เปลี่ยนไป จุดเริ่มต้นที่คลาดเคลื่อนนี้ดูเหมือนจะทำความเข้าใจความสับสนในขั้นแรก แต่ถ้ามองประโยชน์ในแง่ที่ประเพณีเป็นค่านิยมที่ชัดเจนถึงกระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ขบวนการต่อสู้ทางชนชาติ ซึ่งบทความนี้จะพยายามฉายทอดอุดมการณ์และประเพณีไหว้กรูหม่อไป ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ปรัชญาและกระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างพลังของชนกลุ่มน้อยเท่าที่พบในหมู่บ้านนี้

ความหมายของคำว่า ครูหมอ

ครูหมอคือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทั้งทางวิชาการที่เรียกว่าวิชาหนังสือหรือผู้ม
เชี่ยวชาญ ในวิชาการอื่นจะทำมาหากินในสิ่งสมัยใหม่เรียกว่าวิชาชีพ สาขาต่าง ๆ เป็นต้นว่า
การทำฉวยงาม การทำเครื่องเพชรเครื่องประดับ สร้างบ้านเรือน ประสาทราชวัง การสร้างสะพาน
ทำถนน ซูกรองน้ำในเมืองฝ่ายการก่อสร้างทุกชนิด งานด้านการศึกษา ปกครองบ้านเมือง ด้านสุขอนามัย
ด้านการศึกษาเกษตรกรรม วรรณคดี การละเล่นเครื่องดนตรี ศิลปะการช่างเก่า ตลอดจนวัฒนธรรม
อื่น ๆ ผู้ที่ใคร่บียกย่องเป็นหมอก็คือผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในสาขาใดสาขาหนึ่ง หรือหลาย ๆ สาขา
จนสามารถนำไปสอนผู้อื่น ตั้งแต่ความรู้เบื้องต้นจนกระทั่งเมืองสูง หรือหากว่าผู้ใดได้เรียบเรียง
รวบรวมเป็นตำรับตำราไว้ก็จะได้รับยกย่องว่าเป็น "ครูหมอ"

ในบรรดาครูหมอโตของชาวไทยใหญ่ที่ถึงแก่อนิจกรรมไปแล้วหรือกำลังเจริญรุ่งเรือง
อยู่ก็ตามจะสืบต้นตอตั้งแต่คนกำเนิดของคนไทยก็คงมีมากจนนับไม่ถ้วน แต่เนื่องจากชาวไทยใหญ่ในรัฐฉาน
ต้องทำศึกสงคราม ต่อสู้กันโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการแย่งอำนาจในหมู่คนโตด้วยกันเองหรือ
การคืนพื้นที่ที่ปลดแอกจากพม่าหรือการตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ จนกระทั่งพม่าละเมิดสัญญา
ปางโซ่ง การต่อสู้กันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ ด้วยสภาพทางการเมืองอย่างนั้นชื่อเสียง
ของครูหมอโตหลาย ๆ ท่านจึงถูกลบเลือนไป ตลอดถึงสรรพวิชาการศึกษาต่าง ๆ ก็ถูกเผาทำลายลงไป
เป็นอันมาก นอกจากนั้นบรรดา ตำราพิชัยสงครามหรือหนังสือเชิงวิชาการที่เป็นแก่นสารหรือเป็น
หลักฐานทางความรู้ที่เขียนพบได้ยากของคนไทยใหญ่ก็จะถูกเผาทำลายออกไปเป็นภาษาพม่าและแถบอ้าง
เป็นฉบับแห่งชาติพม่า และทำลายต้นฉบับเสีย"

^๑ปราณี ศิริพร รวบรวมเรียบเรียง เหมือนแคว้นแคว้นสยาม ๓๕๘-๓๖๕.

^๒ชนมไทยใหญ่ในประเทศไทย รัฐฉาน-ชนชาติโต(ไทยใหญ่) ๖๓ หน้า

^๓ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการไทยใหญ่ในประเทศไทย

เป็นการยากที่อนุชนชาวไทยใหญ่จะติดตามศึกษาคนคว้าได้ เพราะคนไทยใหญ่ในพม่าได้รับการศึกษาคำกาชาวมา ควยสาเหตว่าไม่มีโอกาสการศึกษาเล่าเรียนเพราะถูกกักกันมาบางเหตุผล กอวว่าเพราะคนไทยใหญ่ไม่นิยมเรียนหนังสือบ้าง^๑ แต่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มักจะได้คำตอบว่า ในช่วงหลัง ๆ นี้พม่าค่อนข้างจะกักกันการศึกษาของคนไทย เช่นไทยใหญ่มักจะได้อะเนนน้อยกว่า ในกรณีที่สามารถเท่ากัน แต่อย่างไรก็ตามมูลเหตุที่เป็นผลกระทบต่อการไม่เรียนหนังสือที่ชัดเจนประการหนึ่งก็คือ เมื่อเรียนจบแล้วมักจะไม่ได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานเท่าเทียมกับคนไทย^๒ ประกอบทั้งเมื่อเข้าเรียนเด็กไทยใหญ่ก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคมากเป็น ๒ เท่า เพราะในชุมชนใช้ภาษาไทยใหญ่แต่ภาษาราชการเป็นภาษาพม่าก็ต้องเรียนเป็นภาษาพม่า

เหตุผลหลาย ๆ ประการดังกล่าวมาที่ทำให้ชาวไทยใหญ่ตระหนักถึงความเสื่อมสลายทางภูมิปัญญา และย่อมจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชนชาติในที่สุด

ครูหมอของชาวไทยใหญ่อาจจะตรงกับคำว่าผู้เชี่ยวชาญในภาษาไทย ในทัศนะของชาวไทยใหญ่ ครูหมอไม่จำเป็นต้องอ่านออกเขียนได้ แต่ผู้มีความรู้ในทางวิชาที่อย่างเชี่ยวชาญและสอนผู้อื่นได้ และในแง่ปัจเจกบุคคล ผู้ที่ใคร่มีวิทยาทศวิชาความรู้มาจากใคร ก็จะต้องไหวครูของตน เป็นการระลึกถึงบุญคุณ เพราะชาวไทยใหญ่ได้ยอมรับสั่งสอนกันมาให้เห็นคุณค่าของการแสวงหาความรู้ซึ่งมีส่วนสนองกันมา

"กินข้าวแล้วอย่าอยู่ เหนอแหลถึงปู่สามเฮือน"

ความหมายก็คือกินข้าวแล้วอย่าอยู่เฉย ๆ ที่บ้าน ให้ไปเที่ยวเยี่ยมเยียนไปตามท้าววิชาความรู้กับผู้เฒ่าผู้แก่อย่างน้อย ๓ คน (ใน ๓ หลังคาเรือน)

^๑บรรจบ พิศุเมฆา ไปสอบคำไทย

^๒ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

^๓สัมภาษณ์นายชายต้น คำแดงยอดไต ผู้สัมภาษณ์ เรณู อรรธนาเมศร์

และในสุภาษิตที่เทียบคุณค่าของเงินทองกับความรู้แล้วก็ถือว่าความรู้เป็นเลิศในบรรดาสมบัติทั้งปวง
ดังภาษิตว่า

“มีเงิน อ้อแลกค่า มีค่า อ้อแลกแสง
มีแสง อ้อแลกปัญญา”^๑

ความหมายก็คือ ถ้ามีเงินก็ให้แลกเปลี่ยนเอาวัตถุที่มีค่า เช่น แลกเงินกับทองคำ และถ้ามีวัตถุก็ให้แลก
เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ เช่น เอาทองคำแลกเพชรพลอยก็ดีกว่า แต่ทุกสิ่งทุกอย่างก็ให้ยอมแลกเอาวิชา
ความรู้ที่ก่อให้เกิดสติปัญญา (ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า ปัญหาการเรียนหนังสือเท่านั้น)

วันครูขอโต

จากคำอธิบายในสุจิตร์งานรับครูขอโตของคณะกรรมการจัดงานวันครูขอโต ปี
พ.ศ. ๒๕๓๒ บอกไว้ว่า งานรับครูขอโตสืบเนื่องมาจากแนวปฏิบัติของชาวไต ในการแสดง
ออกซึ่งความกตัญญูแก่ผู้ที่อบรมครูอาจารย์ที่ได้สร้างสมศิลาปวงพระกรรมต่าง ๆ ให้แก่บุตร
รุ่นหลัง แต่การแสดงออกดังกล่าวมักจะกระจัดกระจายไม่เป็นระบบจึงได้มีการจัดประชุมกลุ่มกลุ่มหนึ่ง
ได้รวมกันพิจารณาจัดงานรับครูขอโต ซึ่งมีรูปแบบในกำหนดเวลาที่แน่นอนขึ้นมา กรรมการชุดแรก
มี ๑๑ คน อาทิเช่น ขุนมหา อู่คำสร้อย จาย ยงพูน เป็นต้น ได้จัดงานวันครูขอโต ขึ้นเป็น
ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๒ เดือนพฤษภาคม ๒๕๑๑ ณ เมืองทองยี เมืองหลวงของรัฐฉาน ประเทศพม่า

จากการติดตามสัมภาษณ์ นายขุนมหา อู่คำสร้อย^๒ ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนปี ๒๕๑๑
การไหว้ครูขอโตจะเป็นการปฏิบัติเป็นส่วนตัว ครูขอโตแต่ละคนก็มีลูกศิษย์ของตนเอง ประวัติของครู

^๑คุณชัยัน คำแดงยอดไต ผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ ๔๓ ปี
^๒สัมภาษณ์ นายขุนมหา อู่คำสร้อย อายุ ๖๗ ปี ผู้ให้สัมภาษณ์ เรณู อรรถาเมศร์
ณ หมู่บ้านเทอไทย อ.แม่สาย จ. เชียงราย : เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๓๒

หมดตลอดถึงวิชาการของครูหมอก็ไม่มีใครจบนันท์ไว้ให้รับรู้กันเป็นส่วนรวม ตัวท่านเองก็อนา
ขุนมหา เป็นผู้ได้รับการศึกษามากเพราะได้เคยเรียนที่ในหอเจ้าฟ้า มองเห็นคุณค่าของ
การศึกษาและการถ่ายทอดวิชาการเป็นสิ่งสำคัญ ประกอบกับความรักและความห่วงใยในวัฒนธรรม
ของชนชาติไทยที่มันจะสูญหาย จึงได้เริ่มรวบรวมประวัติความเป็นมาของครูหมอในอดีตจนถึง
ปัจจุบันเท่าที่จะหาได้ เท่าที่ค้นพบเป็นบุคคลสำคัญในรุ่นหลัง ๆ เท่านั้นได้แก่ เจ้าหม่อมตั้นนะ
จะเรนาอนัน เจ้ากาบสี เจ้ากอหลี่ นางคำก เจ้าหม่อมคำ เจ้ามาตยหลวง เจ้าสาธหลวง
บ้านอาษา เจ้ามอระตะ จะเรปางญู เจ้าวันนะญวน เจ้าคำกาตญู เจ้าโงงญาฮอกะ เป็นต้น
ซึ่งท่านเหล่านี้มีผลงานทางด้านวรรณคดี และยาแผนโบราณ ด้านโหราศาสตร์และอื่น ๆ ด้วย
นอกจากนี้ยังมีครูหมอทางด้านศิลปการป้องกันตัว การเล่นดนตรีซึ่งยังมีรายชื่อให้หาได้ แต่
ยังมีครูหม่อีกมากที่ยังค้นหารวบรวมไม่ได้ เช่น ทางด้านแกะสลัก ด้านหมอดาวตลายน ด้านช่างทอง
ด้านจักสาน ด้านจิตรกรรม ด้านการก่อสร้าง ด้านชาธิษย์ ด้านการปกครองและอื่น ๆ จากผลงาน
รวบรวมประวัติของครูหมอได้ดังที่กล่าวมานี้ นายขุนมหา อุดคำสร้อย จึงได้รับยกย่องจากคน
ไทยใหญ่ว่าเป็นครูหมอทางด้านวรรณกรรมที่ยังมีชีวิตอยู่ ไม่เพียงเท่านั้นจะเป็นคนอ่านมากแล้วท่าน
ยังเป็นผู้มีภูมิปัญญาหลากหลายแหลม มีทัศนะและโลกทัศน์ที่กว้างไกล ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียด
ต่อไป

อุดมการณ์ของการไหว้ครูหมอไต

เท่าที่เป็นมากอนจะมีการจัดตั้งวันยกของครูหมอไต การไหว้ครูเป็นประเพณีของ
ปัจเจกบุคคล และถ้าเป็นส่วนรวมก็จะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ระหว่างลูกศิษย์ลูกหาหรือศิษย์ครูเดียวกัน
ชาวไทยใหญ่มีค่านิยมยึดมั่นในความกตัญญูต่อผู้มีคุณเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งภาษาใหญ่เรียก "อนันตร
คุณหาเป็ง" ไคแก บุญคุณพระพุทโธเจ้า บุญคุณพระธรรม บุญคุณพระสงฆ บุญคุณพ่อแม่ และบุญคุณ
ครูบาอาจารย์ การสืบต่ออุดมการณ์เรื่องความกตัญญู จะมีพิธีกรรมที่กำหนดเป็นวาระ
แทน ปีละ ๑ ครั้ง แต่ตาของการขวัญของการกำลังใจ อาจจะประกอบพิธีเองอีกได้ จากการ
สังเกตพบว่าเมื่อชาวไทยใหญ่มีความปรารถนาที่จะกระทำอะไรอย่างลึกซึ้ง หรือต้องการสัมฤทธิ์ผล
ในการกระทำเขาจะบูชา "อนันตรคุณหาเป็ง" ตัวอย่างเช่น เมื่อปลูกข้าวไร่สนากรรมฐาน ซึ่ง
เมื่อเพียงภวานาถึงที่สุดแล้วยังไม่ไคผลที่พึงปรารถนา เขาก็ถวายน้ำ ๕ แก้ว พร้อมควยดอกไม้สีขาว

และจุดเห็นมุมมองพระพุทธเจ้า^๑ โดยเชื่อว่าจะมีกำลังใจเพิ่มขึ้นในการปฏิบัติธรรมและอาจบรรลุผลตามที่ตั้งเจตจำนงเอาไว้ได้ กล่าวได้ว่าเขาเชื่อว่าคุณธรรมเป็นคุณธรรมที่สูงส่งและมีอำนาจแรง การบูชาพระคุณ ๕ ประเพณีไม่มีกำหนดเวลาแน่นอนตายตัว แต่มันก็จะเลือกปฏิบัติกันในวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ หรือ แรม ๑๕ ค่ำ เพราะเชื่อว่าเป็นวันแรง อธิษฐานสิ่งไรจะใจตามปรารถนาเกี่ยวกับสถานที่ที่ไม่กำหนดเช่นเดียวกัน ใครสะดวกใจที่จะไปอธิษฐานที่วัดก็ได้ หรือใครจะอธิษฐานกับ "เซ่งร่ำ"^๒ ที่บ้านก็ได้ ข้อที่แตกต่างจากสังคมล้านนาคือการบูชาพระคุณมีคามารดา และครูบาอาจารย์ผนวกเข้าไปกับการบูชาคุณพระรัตนไตร ด้วยการเห็นคุณค่าของความรู้และความกตัญญูและสถานภาพของครูในสังคมไทยใหญ่ได้รับการยกย่องสูงส่งเท่าเทียมกับสถาบันศาสนาและครอบครัว ซึ่งเป็นแกนหลักของการสืบต่อโครงสร้างทางสังคม อันได้แก่ วัด บ้าน และสถานศึกษา^๓ ความจริงแล้วสถานศึกษาที่ก่อให้เกิดครูที่เขายกย่องปัจจุบันนี้ยังคงไม่หางวัด เนื่องจากการศึกษาของรัฐนั้นมิได้สอดคล้องกับเงื่อนไขทางวัฒนธรรมเท่าที่ควร จึงยังมีการสอนหนังสือภาษาไทที่วัดในเวลาเย็น นอกจากนั้นก็มีการสอนลายกาดลายเจิงต่าง ๆ เมื่อมีเทศกาลสำคัญ ๆ แต่ปรากฏการณ์เวลานี้ก็เริ่มเสื่อมความนิยม วัฒนธรรมกลายเป็นการแสดงเพื่ออวดอวดกับคนนอกมากขึ้นเรื่อย ๆ นั่นคือวัฒนธรรมเก่าของไทยใหญ่ไร้ความหมายในการดำรงอยู่ท่ามกลางบริบทของสังคมในประเทศไทยที่ก้าวเข้าสู่สังคมบริโภคนิยม

อุดมการณ์ของครูหมอ

ถ้าเอ่ยถึง "ครู" ก็ต้องสัมพันธ์กับความรู้ เมื่อพูดถึงความรู้ก็ต้องสัมพันธ์กับสภาพสังคม นั่นคือการถ่ายทอดและการแสวงหาความรู้ย่อมสอดคล้องกับสภาพสังคม ความรู้ในสมัยเก่ามิได้หมายถึงความรู้ในหนังสือเพียงอย่างเดียว แต่มันหมายถึงความรู้ที่สามารถทำให้อสมาธิคำเป็นชีวิตอยู่ได้ ฟังตนเองได้ในสังคมแบบเกษตรกรรมและผู้คนในสังคมเกษตรกรรมในสังคมที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ

^๑จากการสังเกต และสัมภาษณ์ในวัดและครอบครัวที่ไปพักอาศัยอยู่ด้วย

^๒เซ่งพระ

^๓สถานศึกษาสมัยก่อนก็คือวัด

อย่างสูง คนเห็นคุณค่าของชนรชาติในขณะที่เดียวกันก็เกรงกลัวอำนาจของชนรชาติ จึงเกิด
ความเชื่อและบูชาอำนาจเหนือชนรชาติ ในการเสาะแสวงหา ความรู้ที่สนใจเดียวกันก็มีการศึกษา
หาความรู้ที่จะเอาชนะชนรชาติ รวมทั้งเอาชนะมนุษย์ด้วยกันเองด้วย วิชาความรู้จึงมีระดับเหนือ
ชนรชาติปลอมปนอยู่ พอเล่าซึ่งมีความรู้ระดับ จะเร^๑ ได้อธิบายถึงความรู้ระดับใดก็ย^๒ ว่ามี ๓
ระดับ คือ

๑. ความรู้ที่จะกระทำผู้อื่น เช่น พวกคุณไสย ความรู้ระดับนี้ทำร้ายคนอื่นเพื่อในตน
เองชนะ ถือเป็นความรู้ระดับต่ำ ผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนมาทางนี้เรียกว่า วิชาคุณ ทางนี้จะมีเชิงผี^๓
ไว้บูชา นอกจากผู้เรียนมาเพื่อกระทำคุณไสยกับผู้อื่นจะบูชาผีแล้ว ผู้ที่เรียนแก้ก็เช่นเดียวกัน การ
วิชาคุณต้องไปเชิงผีไว้บูชาด้วย ถึงแม้จะเป็นวิชาซึ่งที่เจ้ากรรมถ่วง ให้ออกกับมนุษย์เพราะได้ช่วยเหนือ
ผู้ที่ถูกกระทำก็ตามแต่ที่ถึงแก่กรรมที่มิใช่อันนี้ก็จะแยกตัวอยู่โดยเดี่ยว และถูกปฏิเสธจากชุมชนถือว่า
ไม่ใช่พลังอำนาจของไทยใหญ่ ขณะเดียวกันผู้ประกอบพิธีก็พยายามที่จะโม้มากกว่ามีใครบ้างที่เอามา
รักษาให้ตน แม้กระทั่งพระสงฆ์ที่รักษาโรคจากโรงพยาบาลไม่หายก็เอามาปรึกษาและรักษาทางผี
เช่นเดียวกัน

๒. ความรู้ที่เอาใส่เข้าไปในร่างกายของคนเช่นการสัก การเสกเข้าทางหน้าผาก
หรือสักตามเนื้อตามตัวที่เห็นอยู่เป็นปกติของชาวไทยใหญ่ ถือเป็นความรู้ระดับกลางพวกนี้จะบูชา
ครูที่เป็นเทพ เช่น พวกที่ต้องการจะเชี่ยวชาญทางวิชาการการอ่านการเขียน^๔ หนังสือก็จะสักและ
บูชาพระศรีสวตี ซึ่งถือว่าเป็นเทพอุปถัมภ์ทางอักษรศาสตร์และทางวิทยาศาสตร์ด้วย และเชื่อกันว่า
พระศรีสวตีเป็นผู้เริ่มติดตั้งอักษรเทวนาครี ผู้ที่สักศรีสวตีก็จะท่องบูชาพระองค์นี้ก็คือว่า วิชาคุณ
หรือวิชาคุณ เช่นกัน เพาะที่สิ่งเทศมพวกประกรรมอาชีพทางการช่างต่าง ๆ การซ่อมรถ ศิลปะการ
ปลงกันสักก็จะท่องวิชาคุณทั้งนั้น รวมทั้งผู้ที่เป็นหมอลางบ้านวังรักษาทางเสกเป่า และการปรุงยา

^๑จะเร คือผู้ที่มีพรสวรรค์ และอุปสมบทเป็นพระแล้วสึกออกมา มีความรู้ในการอ่านชาดก
ได้สองเล่มแล้ว ชาวบ้านมีความเชื่อถือในคุณธรรม

^๒เชิงผี คือสิ่งผี ที่พบจะสร้างไว้ข้าง ๆ ถึงพระแต่เล็กกว่าและอยู่ในระดับต่ำกว่า

^๓อ่านดีด แต้มดีด หรือจู้สอนดีด

^๔พระยาสุจริตนิรมย์ เทวกำเนิก หน้า ๒๑๐

ชุมชนใดที่มีความเชื่อวางพื้นฐานการศึกษาและจะสอนครูให้ใครก็ได้ ในกรณีนี้ครอบครัวส่วนตัว และ
อีกได้ นอกจากจะไล่ขวิดถึงฆาตครูในหมู่บ้านแล้ว ยังได้แสดงความเชื่อเกี่ยวกับการขึ้นครูในเมือง
เชียงใหม่ ในขณะหัวตาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ อยู่ที่บ้านถึง ๔ หักด้วยกัน คือมีทั้งพระ หิงแม่
โศภน หิงครูเครื่องเงิน หิงครูเครื่องเงิน เข้าใจว่าพระหิงพระส่วนตัวอยู่ด้วยแต่เจ้าของบ้านไม่
รู้จักแล้ว ส่วนการปฏิบัติในคืนหอพักนั้นมาไม่ขาดสาย

๓. ความรู้ที่ใจ เป็นความรู้สูงที่สุด การจะสัมฤทธิ์ผลในสิ่งใดอยู่ที่เจตจำนงของมนุษย์
จิตใจมั่นคงเป็นสมาธิจะส่งผลการเรียนรู้และการกระทำได้สูงที่สุด และยังมีจุดหมายไปถึง
จิตใจดี บริสุทธิ์อีกด้วย ความรู้ระดับที่ ๓ ก็คือเชื่อมั่นในความดีและความสามารถของมนุษย์

เมื่อเราพิจารณาระดับของความรู้และระดับของครูก็จะเห็นได้ว่า ไม่ได้แตกต่างกันไป
จากโลกทัศน์หรือความเชื่อเดิม ๆ ของชาวไทยใหญ่ ซึ่งเสนอไว้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง
ใหญ่นี้^๑ นั่นก็คือความเชื่อวิภาษนาการของการไหว้ครูหรือกรรมพิธีกรรมเริ่มกันถึงแก่ความเชื่อเรื่องผี
หรือในลัทธิผีผีวิญญาณ (animism) ซึ่งเนื่องมาถึงการรับรู้ระดับกลางเป็นความนับถือในเทพเจ้า
หลายองค์ซึ่งเป็นคติในศาสนาพราหมณ์ ฮินดูและท้ายที่สุดความเชื่อมั่นในคำมนุษย์เอง^๒ และพุทธธรรม

ในหัวข้อ โลกทัศน์ของชาวไทยใหญ่ "ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่ง
เหนือธรรมชาติ" ใน Preliminary Study for the Comparative Cultive and
Societies of the Thai Speaking Groups in Northern Thailand and Shan State
of Burma and Assam State of India. (กำลังดำเนินการ)

^๑ ในโครงประจักษ์ ประวัติศาสตร์ก่อนโลกประวัติศาสตร์แสดงหลักฐานว่ามนุษย์เป็น
ใหญ่ที่สุดเหนืออื่นและเทพทั้งปวง (สัมภาษณ์พระวิภูลย์ในหมู่บ้าน ซึ่ง เดวิด คิม บ็อง มา ในพุทธของคอรอน
อัลตราว มหาสาวก) เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๖

คือความบริสุทธิ์ใจที่ "สูง" ซึ่งอาจจะถือว่าเป็นภคิธรรมทางศาสนาซึ่งมี ๒ ระดับ คือ พุทธศาสนา
ระดับฆราวาส (ทะเลเจ้าองค์เดียว) พุทธศาสนาระดับปรภังค์ (อเทวนิยม)

บทบาทและสถานภาพของกฎในชุมชนไทยใหญ่ก็แสดงออกถึงเดี่ยวยุติของสังคม คือ
การทับซ้อนกันและความผสมผสานกันของความเชื่อทางจิตวิทยาที่เข้ามาของสังคม ซึ่งจะแตกต่าง
กับระบบเทคโนโลยีวิทยาที่สามารถปลดปล่อยสิ่งต่าง ๆ ที่คนเห็นว่าเก่าแก่ถ้าเสียออกได้โดยสิ้นเชิง เช่น
การแต่งกาย เครื่องใช้ไม้สอย ที่อยู่อาศัย ฯลฯ วิธีไหว้ครูหมอโตที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยนิยมเอาเฉพาะครู
และวิชาความรู้ในระดับสูงขึ้นมาของประเพณีนี้ จึงลดทอนการไหว้ครูซึ่งนิยมไปอย่างเต็มที่แท้จริงของ
ชีวิตชุมชนในชุมชนนี้ ปัจจุบันบุคคลที่มีวิธีไหว้ครูของเขาเป็นเหตุที่ปกปิดถึงแม้ไม่ชัดเจน เพราะไม่
สอดคล้องกับวิถีสถานของไทยใหญ่ที่เสียแล้ว ถ้าประเมินคุณค่าในระดับอุดมการณ์แล้ว การ
ไหว้ครูของปัจเจกบุคคลจะบรรลุเป้าหมาย ของการสืบทอดความรู้และความกตัญญูได้เทียบแน่นอน
มันคงกว่าวิธีไหว้ครูหมอโตที่ถูกจัดตั้ง เมื่อครั้งคุณธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นเอง โครงสร้างที่อาจจะ
เป็น วัด บ้าน ยี่ ก็เปลี่ยนเป็น วัด บ้าน สถานการศึกษา (สมัยใหม่ก็เหมือนโรงเรียนตั้ง เว้น
ประเทศไทย)

วันครูหมอโตในประเทศไทย

ในประเทศไทยได้เริ่มจัดประเพณีไหว้ครูหมอโตในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ในปีแรกนั้นมีเป้าหมายที่จะเชื้อเชิญชาวไทยใหญ่ ในจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยมาประชุมประจำปีกับชาติหรือกับ
ในวิชาศึกษาไทย (วิเทศศึกษา) คือวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ แต่ปรากฏว่าไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวไทย
ในประเทศไทย เพราะหัวหน้าแรงงานทางการเมือง และไม่อยากจะยุ่งเกี่ยวกับการเมือง
ดังนั้นในปีถัดมาคณะกรรมการจึงปรับเปลี่ยนวิธีการโดยการจัดให้มีที่ประชุมชุมชนชาวไทยใหญ่
หมอโตซึ่งนับว่าได้ข้อดี ชาวไทยใหญ่ที่สนใจที่จะมาร่วมประชุมและทำพิธีกรรม ประเพณีไหว้ครูหมอโต
ในประเทศไทยจึงมีสัมภวามจนถึงเวลานี้รวม ๑๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๓๒)

๑ คำสอนเรื่องหัวใจของพุทธศาสนามี ๓ ประการ คือ
๑. เว้นการประทุษร้าย
๒. ปฏิบัติแต่ความดี
๓. ทำใจให้ปราศจากเครื่องเศร้าหมอง

วิธีกรรม วิธีกรรมจะเริ่มเป็นต้นตอนตั้งนี้คือ

การเตรียมงาน

มีคณะกรรมการจัดงานไถ่ประชุมวางแผนงานเป็นแผนกต่าง ๆ

การรับคนทำงาน

สำหรับการขอรับคนทำงานนั้น ทางคณะกรรมการ ได้จัดแบ่งเป็นกลุ่มตั้งนี้คือ

เกี่ยวกับที่พัก

กลุ่มที่มาจากเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน กรุงเทพฯ และกลุ่มอื่น ๆ
กลุ่มที่มาจากเชียงราย ตักน้ำน่าย ก. กลุ่มที่มาจากเชียงใหม่ ตักน้ำน่าย ข. กลุ่มที่
มาจากแม่ฮ่องสอน ตักน้ำน่าย ค. เป็นต้น สำหรับขอรับมาเป็นคณะใหญ่ หรือขอ
พิเศษอาจจะจัดในที่พักชั่วคราว หรือโรงเรียนแล้วแต่ความเหมาะสม

เกี่ยวกับเรื่องอาหาร

จะเลี้ยงเป็นเวลา ใน ๑ วันจะเลี้ยง ๒ มื้อ เวลาคณะกรรมการและแขก
ผู้มีเกียรติ

เกี่ยวกับเงินที่ไถ่มา

คณะกรรมการจัดงานหาโดยวิธี เดือนกันยายนเชียงใหม่ และรับบริจาคผู้มีจิต
ศรัทธาที่มาร่วมในงาน

วันที่มีนิทรรศการต่าง ๆ ดังนี้

๑. ขบวนธงชาติ ศาสนา น้าชบวน
๒. ขบวนพระพุทธรูป
๓. ขบวนพระธรรม
๔. ขบวนรูปเจ้าครูหม่อ
๕. ขบวนกลอง สอง ระฆัง
๖. ขบวนกลุ่มต่าง ๆ

จะแห่จากใหญ่บ้านมาสู่หอเจ้าครูหม่อ เมื่อถึงหอเจ้าครูหม่อแล้วจะมีการร้องเพลง
เจ้าครูหม่อเพื่อเบิกงาน โดยกลุ่มผู้สาว ประธานจัดงานจะกล่าวรายงาน เมื่อกล่าวรายงาน
เสร็จแล้วก็จะพากันไปยังหอเจ้าครูหม่อทำพิธีทางศาสนา

งานวันที่ ๑

๑. บูชาพระรัตนตรัย
๒. อาราธนาท้าว
๓. ทำพิธีไหว้ครูหม่อ
๔. กล่าวถึงความจำเป็นของเจ้าครูหม่อ
๕. อานตีกลองธรรม

ภาคกลางคือตั้งแต่เวลา ๑๕.๐๐ น. - ๒๔.๐๐ น.

จะมีการแสดงต่าง ๆ อาทิเช่น การล้อรำ เช่น นางเทกิงเรา รำโต การแสดง
จากหมู่บ้านต่าง ๆ การแสดงชนชาติไทยเก่าแก่ของ การแสดงความแข็งแรง* โดยใช้อาวุธธรรม
ที่เจ้าครูหม่อประชันมาเล่น มีไม้เอนเรือ เจ้าแฉงเป็อง และแปดแฉงออกมอด

*ความแข็งแรง คือ การละเล่นคล้ายละคร หรือดิเกของไทย คือมีบทแสดง บทร้อง
และบทรำ

วันที่ ๒ ของงาน

ภาคกลางวัน คณะกรรมการจะมีการสัมมนาเกี่ยวกับงานเจ้าครูหม้อ และการ
สัมมนาพรรคกรรมเวียงเจ้าแสงเมือง และแปลคั้งออกขอก ส่วนภาคค่ำจะมีการละเล่น
และการแข่งขันกีฬา

ภาคกลางคืน จะมีการแสดงต่าง ๆ เหมือนกับคืนวันที่ ๑

วันที่ ๓ ของงาน

มีการทำบุญตักบาตรทางศาสนาถือ

๑. บูชาพระรัตนตรัย
๒. อาราธนาศีล
๓. สวดปาฐกถาธรรม (ขอเมล็ด)
๔. ถวายโขนทาน
๕. กรวดน้ำแม่กุดสอให้เจ้าครูหม้อ
๖. พระสงฆ์อนุโมทนา
๗. ประชาชนกล่าวปดงานเป็นเสร็จพิธี

ประวัติครูหม้อไตที่สำคัญ

เนื่องจากตั้งแต่ครั้งเดิม ความศิกของชาวไทยได้ยอมรับนับถือครูหม้อค้ำพรรษาคดี เป็น
ครูหม้อที่ประเสริฐกว่าศิกปวิทยาการอื่น จึงได้มีการรวมเมล็ดฐานไว้เฉพาะครูหม้อไตค้ำพรรษาคดี
เท่านั้นดังนี้

การแข่งกีฬาเริ่มมีในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นโครงการของวิทยาลัยเดทีกษาเชียงใหม่
ซึ่งออกไปในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้จัดงานวิ่งการกุดสอ เป็นก้ำระเด่ประกอบในงาน
ไหว้ครูหม้อไตนี้

๑. เจ้าธรรมะกิงปะ พ.ศ. ๒๐๕๕ - ๒๑๔๘ เกิดที่บ้านแจ๊ก รัฐฉานตอนเหนือ เป็นพระภิกษุ วรรณกรรมที่ประพันธ์เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
๒. เจ้ากางเสอ (กางเสื่อ) มีชีวิตอยู่ระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๓๑ - ๒๔๒๕ เกิดที่บ้านนาแกง ใกล้เมืองเชียงทอง ในจังหวัดเมืองนาย ตอนกลางของรัฐฉาน ได้ประพันธ์หนังสือไว้เท่าที่รวบรวมได้มี ๑๕๗ ฉบับ ส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องทางพระพุทธศาสนา
๓. เจ้าปิงอย่าต๊ะ มีชีวิตอยู่ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๕๑๕ เกิดที่บ้านปาแก เขตเมืองสุวรรณภูมิ รัฐฉานตอนกลาง มีความเชี่ยวชาญทางภาษาบาลี และได้แปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยไว้หลายเรื่อง
๔. เจ้าประตะ มีชีวิตอยู่ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๓๓ - ๒๔๘๖ เกิดที่บ้านเวียงของท้ายรัฐฉานตอนใต้ ได้ประพันธ์หนังสือที่ชื่อเสียงที่สุดคือเรื่อง "ทางไปสู่นิพพาน" ส่วนมากบทประพันธ์อื่น ๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน
๕. เจ้าอามาตย์หลวง มีชีวิตอยู่ระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๕๕ - ๒๔๕๕ เกิดที่บ้านปางโจงยาว เขตเมืองหลวง รัฐฉานตอนกลาง ได้ประพันธ์หนังสือไว้ประมาณ ๒๐๐ เรื่อง
๖. เจ้าหน่อคำ มีชีวิตอยู่ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๐๐ - ๒๔๓๘ เกิดที่บ้านนงโมเขตเกชีมาเจาม รัฐฉานตอนกลาง ประพันธ์เรื่องเกี่ยวกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา

กรูมอคนปัจจุบัน

กรูมอที่ยังมีชีวิตอยู่และได้รับยกย่องในกลุ่มชาวไตในประเทศไทยได้แก่ อุงซุนมหา
 อูคำสร้อย ปัจจุบันพักอยู่ที่หมู่บ้านเทอดไทย ตำบลเวียงคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
 ผลงานของท่านก็คือการรวบรวมผลงานของกรูมอในอดีต และเป็นคณะกรรมการผู้หนึ่งที่ก่อตั้ง
 ประเพณีไหว้กรูมอไต ในประเทศพม่า และมาเป็นแกนหลักในเชิงวิชาการของการรวมตัวของ
 กลุ่มคนไตในประเทศไทยจนถึงปัจจุบันนี้

นอกจากจะผ่านระบบการศึกษาเล่าเรียนมาแล้ว ท่านยังเป็นผู้ที่มีภูมิปัญญาฉลาดหลักแหลม มีความคิดอ่านศึกษาเล่าเรียนอยู่ตลอดเวลา ทำให้เป็นคนใจกว้าง มีความคิดสร้างสรรค์ทันโลกทันเหตุการณ์ ตัวอย่างที่ท่านแสดงทัศนคติของสังคม เช่น

ทัศนคติเกี่ยวกับสถานภาพของสตรี

ตามค่านิยมดั้งเดิม ค่ายอิทธิพลของความเชื่อทางลัทธิภูติผีวิญญาณ คติฮินดู พราหมณ์ และพุทธศาสนา สถานภาพของผู้หญิงจะไม่เท่าเทียมผู้ชาย เช่นมีคำสอนไว้ในสมัยเจ้าเสือชาวเส้าว่า

"ไต่แม่ขึ้น ทำอ้าแคง"

หมายความว่าถ้าผู้หญิงทำงานแทนผู้ชายเมื่อไรธรรมชาติจะวิปริตไปหมด ดังความว่า ถ้าไต่แก้วเมียขึ้นแทนแก้วผู้เมื่อไรพระอาทิตย์จะไม่ขึ้นเมื่อนั้น หรือมีภาษิตบางตอนกล่าวว่า

"เอาผู้หญิงเฮ็ดเจ้า หน้าเมืองเส้ารุ่นขุน"

"ผู้หญิงเฮ็ดการเมือง อุ่มหมอกเมือง เก้มซ่า"

ความหมายของภาษิตบทนี้ก็คือ ถ้าผู้หญิงขึ้นเป็นเจ้าปกครองเมืองเมื่อไร บ้านเมืองจะหมองเศร้า และเช่นกันถ้าผู้หญิงเล่นการเมือง บ้านเมืองจะไม่แจ่มใส อาจจะหมายความอีกว่า สถานการณ์ของการเมืองจะไม่มั่นคง

ลุงขุนมหาไถ่แก้ไขภาพจริงของสตรีด้วยทัศนะว่า สตรีควรจะได้เปลี่ยนบทบาทได้แล้วคู่กับประเทศเพื่อนบ้านของไทยที่มีสตรีเป็นนายก ตลอดจนถึงประเทศอังกฤษก็ยังไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น ผู้ชายควรจะได้ใจกว้าง เปิดโอกาส ให้สิทธิเสรีภาพมีมากขึ้น"

แสดงความคิดเห็นประกอบในวรรณกรรมเรื่อง แปลพลังออกยอด ในวิธีไหว้ครู
หมอลำ ในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

ทัศนคติเกี่ยวกับความดีและศาสนา

เมื่อผู้สัมภาษณ์ได้ถามทัศนคติเกี่ยวกับความสำคัญของศาสนาว่า ถ้ามนุษย์เราเป็นคนดีอยู่แล้วจำเป็นถือนับถือศาสนาหรือไม่ คำตอบก็คือ มนุษย์มีสถาบันศาสนาเชื่อความคุ้มครองให้เป็นคนดี แต่ถ้ามองเข้าถึงความดีโดยทางอื่นได้ ศาสนาก็ไม่จำเป็นอีกต่อไป

หลักฐานที่แสดงความรอบรู้ในคำรับทราบว่า ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าหาคำลอบจากตำนานของการกำเนิดของมนุษย์โลก และจักรวาลของผู้สัมภาษณ์ ท่านสามารถบอกได้ว่าตำนานในเรื่องนี้เล่าต่าง ๆ กัน ถึง ๓ เรื่อง และที่ค้นพบเคยอ่านเคยได้ยินเพียง ๒ เรื่องเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ผู้รู้คนอื่น ทั้งพระและฆราวาส จะมีเล่ากันเพียงเรื่องเดียวคือ หมอหลวงคำณา ซึ่งเป็นคติเรื่องการเกิดโลกที่แพร่หลายในหมู่ชาวไทยใหญ่ เกือบทุกคนจะรู้จักตำนานจากเรื่องนี้ ซึ่งมีเค้าเรื่องมาจาก อักคัฏฐสูตร* แต่การเล่าของชาวไทยใหญ่ ได้เอาคติของฮินดูเข้าไปผสมผสานในเนื้อเรื่อง ส่วนที่นึกเขียนไปจากอักคัฏฐสูตร ก็คือ การสรุปว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลก^๒ แต่ส่วนที่รับรู้จากลุ่มชนมหา อุค้ำสร้อย ทำให้ผู้ศึกษาวิเคราะห์ได้ว่าถึงที่สุดแล้วมานุษย์หนึ่งข้างหากที่ทรงภูมิปัญญาฉลาดหลักแหลมเหนือกว่าชนสูง (พระพรหม) และชนอินทร์ (เทวดา)^๓ เรื่องราวของครูหมอผู้นี้ยังมีอีกมากแล้วแต่สะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ และการประเมินคุณค่าเชิงความรู้ และภูมิปัญญาของชนชาติไทยใหญ่ โดยประเมินจากการที่เขาให้คุณค่าและยกย่องลุ่มชนมหา อุค้ำสร้อยว่าเป็นครูหมอไต่คนลาสุค

*อักคัฏฐสูตร | ที.ปา | ๑๑ | ๕๖-๖๕ อ่างอิงคาม ฉิมมานสารี คัมภีร์ชาวพหุ

^๒ทัศนคติการสร้างโลกที่แพร่กระจายในหมู่ชาวไทยใหญ่
^๓เนื้อเรื่องละเอียดจะอยู่ในส่วนอื่นของงานวิจัยนี้ก่อน "ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุดเหนือธรรมชาติ"

การสัมมนาอุดมการณ์ใหม่

น่าจะกล่าวได้ว่า ประเพณีไหว้ครูหมอโตถูกนำมาใช้เพื่อเป้าหมายอื่น แต่การเลือกหยิบประเพณีที่ได้พิจารณาความสำคัญ ในเชิงอุดมคติ คือคุณค่าที่ควรจะเป็นและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ ขณะคนที่ผู้ถูกการเริ่มก่อตั้งวันชาติโต หรือตั้งนามมาเป็นวันไหว้ครูหมอโต ก็เพื่อเป้าหมายที่คนไทยใหญ่ฝั่งตะวันตกมาจากรัฐบาลและกระจัดกระจายอยู่ในประเทศไทย จะได้มาพบกับบุคคลกษัตริย์หาความเป็นอยู่และอาจจะรวมถึงปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ ตลอดจนถึงการปรับเปลี่ยนสภาพวัฒนธรรมของทวีปเอเชียเข้ากับสังคมไทย ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อจะถ่ายทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลังได้รับทราบและสืบต่อไป นั้นย่อมมีความไปถึงความคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยและความคงอยู่ของชนชาติไทย

การเลือกประเพณีไหว้ครูหมอโต ย่อมเป็นเทวบังนิจโลกทัศน์ของชาวไทยใหญ่ว่ามนุษย์จะพัฒนาได้ จะเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งรวมโดยชนชาติที่มีความสำคัญในเสรีภาพ ก็ต่อเมื่อฝึกฝนสติปัญญาโดยการศึกษาเล่าเรียน พิธีกรรมที่ปฏิบัติหรือจัดเข้าในวันไหว้ครูหมอโต นอกจากจะเป็นพิธีกรรมทางศาสนาแล้วก็จะเป็นที่กิจกรรมเชิงวิชาการ คือการประชุมอภิปรายรัฐสภาภายใน หรืออิสระแต่ก็เป็นปัญหาเชิงวิชาการถึงเช่น ปี ๒๕๒๒ เป็นการตั้งองการรณรงค์ที่แท้จริง บางกลุ่มบ้าง ซึ่งเป็นครูหมอคนหนึ่ง แนวใหม่ในนี้คือ ๆ ไปก็จะพยายามจัดตั้งมาเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมเก่า ๆ ของไทยให้เป็นแบบแผนยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ แต่ประเพณีครูหมอเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สอดคล้องกับปัจเจกบุคคลในท้องถิ่น ก็ขอว่าบ้านในหมู่บ้านนี้จะเป็นปฏิบัติตามที่เหมือนนอกโลก เพราะการเตรียมงาน การหาเงิน ตลอดจนรูปแบบในการจัดได้กำหนดมาจากภายนอกเรียบร้อยแล้ว กล่าวคือผู้คิด ผู้จัด และผู้เสนอจัดเป็นคนนอก คนในท้องถิ่นได้ร่วมแสดงเป็นตัวแทนประกอบ เมื่อจะเข้าขบวนไหว้ครูหมอหรือเตรียมอาหารไว้รับรองแขก ประกอบกับปัจจุบันนี้ชาวไทยใหญ่ทั้งในประเทศมาและประเทศไทย คงจะรู้ภาษาไทยในขั้นน้อยคนนัก โอกาสที่คนรุ่นใหม่จะถ่ายโยงวัฒนธรรมไทยใหญ่ โดยผ่านสื่อ คือ วิทยุมีต่อโต น่าจะไม่ได้ผล คุณค่าของประเพณีครูหมอโต ที่จะส่งเสริมให้รักการเรียนการเล่าแสวงหาความรู้ และความกตัญญูต่อครูหมอ ก็จะเหลือเพียงอุดมคติที่อาจผ่านไปเป็นอุดมการณ์ได้ก็หวัง สถานการณ์ที่จะเชื่อใจคนไทยใหญ่จะได้เรียนรู้และยอมรับวัฒนธรรมของตนเองให้มันน้อยนัก ปรากฏการณ์เช่นนี้คงเกิดขึ้นในทั้งสองประเทศ คือ มาเลเซีย และไทย แล้วทางออกจะเป็นเช่นไรคงเป็นปัญหาที่ควรมองต่อไป

บรรณานุกรม

จุไรรัตน์ จันทร์ธำรง ประวัติของเส้นทางมานุษยวิทยา สังคม และวัฒนธรรมโดยสังเขป
เอกสารโร เบียว มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๑๗๕ หน้า

ฉลากทราย รณิกานนท์ ผีเจ้าชาย ศูนย์หนังสือ ๒๕๒๗. ๑๔๘ หน้า

ชมรมไทยใหญ่ในประเทศไทย รักษา-ชนชาติไต กรุงเทพมหานคร. ๒๓ หน้า

บรรจบ พิษณุเมธา กาเดหม่านไต คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกสารของชาวไทย ๒๕๒๒. ๑๐๗ หน้า

ไปสอมคำไทย โครงการเผยแพร่เอกสารของชาวไทย ๒๕๒๒. ๒๗๗ หน้า

ปราณี ศิริธร เนื้อถั่วแฉกสยาม ฉานนาสาร ๒๕๒๒. ๕๓๕ หน้า

สัจจาภิรมย์. บรรณา เทวกำเกิด เสริมวิทยุบรรณาการ ๒๕๑๑. ๓๐๘ หน้า

สุวิภา ปุณฺณานุกาญ ประวัติศาสตร์ศาสนา รวมคำสอน ๒๕๒๒. ๔๕๐ หน้า

เสฐียรโกเศศ เมืองสุวรรณภูมิและศิลาจารึก เทววิทยานิตย ๒๕๐๓. ๔๕๓ หน้า

ฉันทนุสารี กัมมวิชัยชาวมุสลิม อริยสัจธรรมจากพระไตรปิฎก ๒๕๒๒. ๓๕๕ หน้า

เอกเวโรก กอนันต์ (เขียน) นิธิ เอียวศรีวงศ์ (แปล) พุทธศาสนาสถานะและวัฒนธรรม
๒๕๓๐. ๓๑๗ หน้า

ผู้ให้สัมภาษณ์

๑. นายชวนชื่น ตำแหน่งยกถ่าย อายุ ๔๑ ปี อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
 ๒. นายขุนทด กุ๊กทำครัว อายุ ๖๗ ปี อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
 ๓. นายอุ้มของ บุตรี อายุ ๖๙ ปี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่
 ๔. จะเรกิ ลูกพี่ อายุ ๖๕ ปี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่
 ๕. นายอุ้มเมือง คู่พระ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่
 ๖. นายเท็งอ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่
 - พระภิกษุ ๒ รูป อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่
-